

De aankomst van Spreeuwen op de sociale slaappleaats

Joh. J. Frieswijk & H. Bresser

Toen Gallacher (1978) voor zijn monografie over de Spreeuw een overzicht, in de vorm van een grafiek, samenstelde van 'Het verband tussen zonnetijd en het tijdstip van aan- en afvliegen' moest hij voor het aanvliegen, de aankomst op de slaappleaats dus, Duitse en Zwitserse bronnen aanboren. Voor het vertrek van de sociale slaappleaats waren wel Nederlandse gegevens beschikbaar (Frieswijk & Bresser 1961), waarvan dankbaar gebruik werd gemaakt. Nog steeds is de aankomst van Spreeuwen op de sociale slaappleaats een verschijnsel, dat niet de aandacht gekregen heeft dat het verdient. Ook het Engelse standaardwerk over de Spreeuw van Feare (1984) helpt ons op dit punt niet verder. Over het vertrek, hier buiten beschouwing gelaten, is daarin meer te vinden.

Vanwege de schaarste aan gegevens is het wellicht de moeite waard hier een overzicht te geven van het 'slaapgedrag' van de Spreeuwen, die in de jaren 1990/1992 gebruikmaakten van twee Amsterdamse en enige Friese slaappleaatsen. Frieswijk bestudeerde in Amsterdam de 'zomerslaappleaats' Prins Bernhardplein bij het station Amsterdam-Amstel (in bomen) en de 'winterslaappleaats' Koninklijk Paleis op de Dam (op het gebouw).

Deze waren samen vrijwel het gehele jaar rond in gebruik. De aantallen overnachters varieerden van 1.000 tot 50.000 exemplaren. Bresser verrichtte waarnemingen bij enige 'winterslaappleaatsen' in Zuidoost-Friesland, die van december 1990 tot april 1991 na elkaar in gebruik waren bij 2.000 tot 500.000 Spreeuwen. De slaappleaats bij de Linde, gemeente Weststellingwerf gebruikt gedurende december 1990, was gevestigd in Riet, de overige drie (Langedijke, Schapepoel en Stobbepoel, gemeente Ooststellingwerf) bevonden zich in sparrenbosjes.

In bijgaande tabel zijn de resultaten bijeengebracht. Alle tijden zijn uitgedrukt in minuten voor (-) of na (+) zonsondergang. Per maand is voor elke slaappleaats een gemiddelde berekend. Het aantal waarnemingen waarvan werd uitgegaan, is in de laatste kolom vermeld. Behalve het tijdstip waarop de eerste en laatste Spreeuwen invielen, is ook de tijd vermeld waarop de eerste Spreeuwen zich meldden bij de slaappleaats zonder daadwerkelijk in te vallen. De periode tussen 'eerste melding' en begin van invallen, die aanzienlijk in duur kan verschillen, wordt in beslag

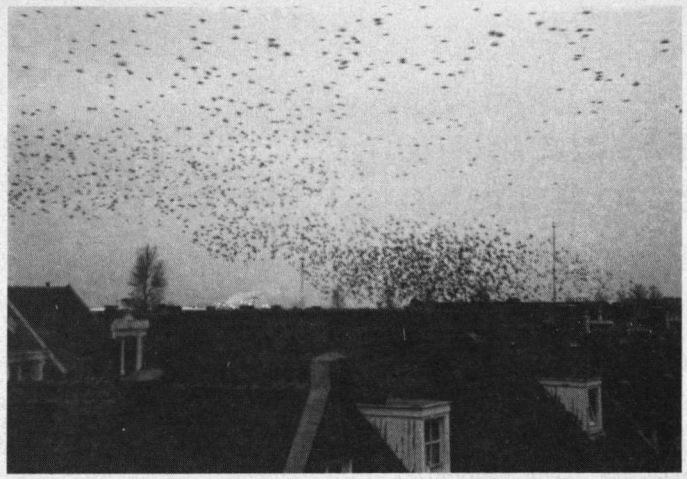
genomen door voorverzamelactiviteiten zoals (vooral in herfst en winter) rondvluchten. De aanvang van boven het slaapgebied uitgevoerde vluchten is uiteraard minder exact te bepalen dan het moment van invallen van de eerste Spreeuwen op de slaappleaats. De grafiek geeft de zelfde feiten weer, waarbij de onderbroken lijn de periode tussen 'eerste melding' en eerste invallen aanduidt. De doorlopende lijn stelt de tijd tussen eerste en laatste invallen voor.

De overeenkomst tussen de gang van zaken bij het Koninklijk Paleis in Amsterdam en die in Zuidoost-Friesland is, zoals uit de grafiek duidelijk blijkt, zeer groot, ondanks het feit dat stad en platteland toch wel sterk van elkaar verschillen. Vergelijking is goed mogelijk door de overeenkomstige waarnemingsmethode. Als men onze resultaten wil vergelijken met die van andere (buitenlandse) onderzoekers, dan stuit men op problemen. Zelfs 'het tijdstip van aankomst van de Spreeuwen op de slaappleaats' houdt bij verschillende auteurs niet hetzelfde in. Vooral het onvoldoende onderscheid maken tussen laatste voorverzamelplaats en eigenlijke slaappleaats

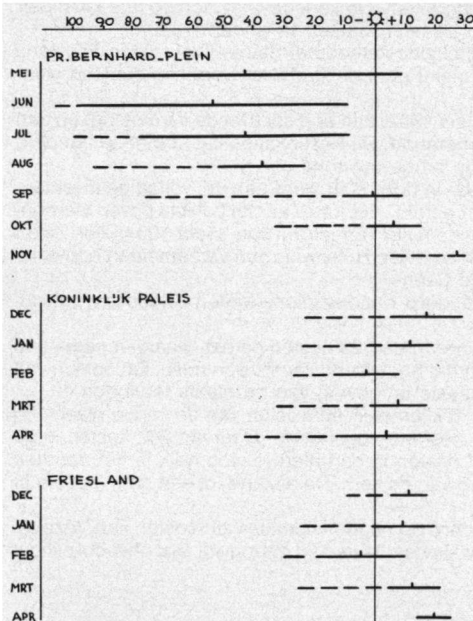
maand	plaats	jaar	eerste melding	begin invallen	einde invallen	aantal waarn.
mei	Pr. Bernh. pl.	('92)	- 94,8	- 94,8	+ 9,0	4
juni	"	('92)	- 106,1	- 98,6	- 10,0	7
juli	"	('92)	- 99,8	- 77,5	- 8,5	4
augustus	"	('91)	- 92,9	- 51,7	- 23,2	11
september	"	('91)	- 76,0	- 10,8	+ 8,4	11
oktober	"	('91)	- 33,0	- 2,4	+ 15,3	21
november	"	('90)	+ 4,5	+ 23,8	+ 29,9	11
december	Kon. Paleis	('90)	- 23,3	+ 4,8	+ 29,2	5
januari	"	('91 + '92)	- 24,2	+ 3,7	+ 19,3	12
februari	"	('91 + '92)	- 27,0	- 13,3	+ 8,1	7
maart	"	('91 + '92)	- 32,4	- 1,6	+ 16,3	9
april	"	('91)	- 43,0	- 13,0	+ 19,5	2
december	Linde	('90)	- 9,6	+ 4,9	+ 16,8	10
januari	Langedijke	('91)	- 24,1	- 1,0	+ 19,4	7
februari	"	('91)	- 30,5	- 19,4	+ 9,8	5
maart	Langedijke & Schapepoel	('91)	- 24,8	+ 3,8	+ 22,2	5
april	Stobbepoel	('91)	-	+ 14,0	+ 25,0	1

Tabel. Aankomst van Spreeuwen bij (eerste melding) en op de sociale slaappleaats. Tijden zijn in minuten voor (-) en na (+) zonsondergang.

Invalen van Spreeuwen op een andere Amsterdamse slaappleats (Zaar Peterbuurt).
Foto: F. Frieswijk.

kan voor de nodige verwarring zorgen. Voor ons is de slaappleats de plek waar de Spreeuwen de nacht doorbrengen en van waar ze 's morgens naar hun foerageergebieden vertrekken. Bovendien, zowel de eerste, de gemiddelde als de laatste Spreeuw arriveren op de slaappleats.

Grafiek. Aankomst van Spreeuwen bij en op de sociale slaappleats. Tijden zijn in minuten voor en na zonsondergang (verticale lijn).

Onderbroken (horizontale) lijnen geven de periode tussen eerste melding en invalen (doorlopende lijn) aan.

Ook dit onderscheid is niet altijd duidelijk gemaakt. In onze grafiek is met een verticaal lijntje het tijdstip midden tussen eerste en laatste aankomst aangegeven. Rekenkundige bepaling van het tijdstip van aankomst van de gemiddelde

Spreeuw op grond van de tellingen bij de slaappleatsen, bleek ondoenlijk.

Gallacher gaat, voor zover af te leiden uit zijn grafiek, uit van de gemiddelde Spreeuw. Zijn mededeling dat de Spreeuwen in mei, juni, juli en augustus veertig minuten vroeger aankomen dan in de overige maanden, kan door ons niet volledig worden onderschreven. Dit verschil ligt bij ons boven de vijftig minuten. Als men de eerste Spreeuwen in beschouwing neemt, dan blijkt hun aankomst in mei/augustus wel tachtig minuten vroeger te vallen, steeds gerekend ten opzichte van zonsondergang.

Als men de spreeuwendag stelt op de periode tussen zonsopkomst en zonsondergang, hetgeen over het hele jaar genomen een redelijke benadering is, dan is een dergelijke 'arbeidsduurverkorting' nauwelijks de moeite van het vermelden waard. December biedt de Spreeuwen een 'werkdag' van krap acht uren, juni van ruim zestien, meer dan het dubbele dus. Ze kunnen het in de zomermaanden, met een overvloed aan voedsel, best wat rustiger aan doen. Hun 'slaapgedrag' is in de zomer, en dat geldt ook voor het vertrek van de slaappleats, veel vrijblijvender en dat kunnen zij zich veroorloven. In grote trekken volgen zij, wat begin en einde van hun 'werkdag' betreft, de zonsopkomst en de zonsondergang. Daarbij fungeert de veranderende lichtsterkte als signaal. Een dag met zware bewolking kan, wat de aankomst betreft, een vervroeging van het programma met zo'n dertig minuten te zien geven ten opzichte van een heldere dag in de zelfde periode.

Lichtsterktemetingen bij slaappleatsen hebben ons tot dusverre, wat de aankomst aangaat, weinig opgeleverd. Vreemd is dat niet. Er is niet gemeten op het punt van vertrek naar de slaappleats. Bovendien is niet duidelijk waar de Spreeuwen nu precies op reageren. Een lichtmeter op het zenith gericht (onze objectieve methode) geeft ongetwijfeld andere informatie dan die welke een Spreeuw ontvangt, die om zich heen de vrije hemel ziet.

■ Joh. J. Frieswijk, Gerard Terborgstraat 51^{'''}, 1071 TL Amsterdam & H. Bresser, Olderberkoperweg 30, 8389 TH Zandhuizen.

LITTERATUUR:

Feare, C. (1984): *The Starling*. Oxford University Press. Oxford/New York.

Frieswijk, Joh. J. & H. Bresser (1961): Het vertrek van Spreeuwen van de sociale slaappleats. *De Levende Natuur* 64: 102-112.

Gallacher, H. (1978): *De Spreeuw*. Het Spectrum. Utrecht/Antwerpen.